

معاونت آموزش متوسطه
دفتر آموزش دوره اول متوسطه

راهنمای

"طرح نظارت و راهنمایی بالینی"

(شماره ۱)

کارشناسی برنامه ریزی گروه های آموزشی دوره اول متوسطه

تابستان ۹۳

" طرح نظارت و راهنمایی بالینی "

ردیف	فهرست	صفحه
۱	مقدمه و ضرورت	۳
۲	اهداف	۴
۳	نظارت و راهنمایی بالینی در یک نگاه	۴
۴	فرایند اجرای نظارت و راهنمایی بالینی الف - مرحله پیش از مشاهده ب- مرحله مشاهده ج - مرحله پس از مشاهده	۴
۵	برخی ویژگی‌های راهنمای آموزشی یا ناظر ایده آل	۴
۶	نمون برگ ارزیابی از طرح نظارت و راهنمایی بالینی	۷
۷	سطوح نظارت و راهنمایی بالینی : ۱- روش کنترل دستوری ۲- روش اطلاعاتی دستوری ۳- روش تشریک مساعی ۴ - روش غیر دستوری	۸
۷	تعداد دفعات حضور ناظر در کلاس درس	۱۱
۸	منابع	۱۱

به نام خدا

۱ - مقدمه و ضرورت:

هرساله بخش قابل توجهی از منابع مالی وامکانات نظام آموزشی کشور صرف جذب، آموزش، نگهداشت و ارتقای حرفه ای معلمان می شود. معلمان در نقطه کانونی و گذرگاه حساس جریان تربیت و فرایند یاددهی-یادگیری دانش آموزان قرار دارند. محققان معتقدند که پیشرفت تحصیلی دانش آموزان در کلاس هایی که به خوبی اداره می شوند بیشتر است.

امر تدریس و مدیریت کلاس درس امر پیچیده و دشواری است. معلمان پی در پی با این پرسش ها و چالش ها مواجه اند که:

کدام روش تدریس برای ارائه کدام محتوای درسی مناسب است؟ چگونه می توان سطح انگیزش دانش آموزان را برای شرکت در فعالیت های گروهی و یادگیری موثر افزایش داد؟ چگونه و با چه شیوه هایی می توان میزان یادگیری و تغییر رفتار دانش آموزان را مورد سنجش و ارزیابی قرار داد؟ تعامل و ارتباط موثر با دانش آموزان چه شاخصه هایی دارد؟ مهارت های موثر شروع تدریس چگونه است؟ و دهها سؤال دیگر که نشان از دشواری امر تدریس و حرفه معلمی دارد.

دست اندرکاران تعلیم و تربیت انتظار دارند که معلمان بر این مشکلات و چالش ها با اتخاذ تدابیر مناسب و موثر فایق آیند تا بتوانند در زمینه شغلی و حرفه ای خویش عملکرد مطلوب و مورد انتظاری داشته باشند. با این وجود سؤال اساسی این است که چگونه و با چه سازوکاری می توان اطمینان حاصل کرد که معلمان در مسیر شغلی می توانند بر چالش های تدریس و تربیت کودکان فائق آیند؟

برای پاسخ به این سئوالات راهبردها و سازوکارهای مختلفی وجود دارد که از جمله آن نظارت کلینیکی با نظارت معلم محور است.

۲- اهداف:

- ۱- کمک به معلم جهت بهبود فرآیند آموزش و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان
- ۲- کمک به معلم در ایجاد نگرش مثبت رشد مداوم حرفه ای خود
- ۳- تشخیص و حل مسائل در فرآیند یاددهی -یادگیری

۳- نظارت و راهنمایی بالینی در یک نگاه:

- نظارت و راهنمایی معلم، یک کارکرد سازمانی در خصوص رشد و توسعه حرفه ای معلم می باشد که به نوبه خود به بهبود عملکرد آموزشی و پیشرفت تحصیلی دانش آموز منجر می شود.
- نظارت و راهنمایی معلم هیچ ارتباطی با انجام قضاوت در خصوص توانمندی ها ، شایستگی ها و عملکرد معلم ندارد.
- این کارکرد را می توان با کمک اعضای توانمند گروه های آموزشی ، کارشناسان ، مدیران مدارس و همچنین معلمان در چارچوب مربوط انجام داد.

۴- فرایند اجرای نظارت و راهنمایی بالینی:

نظارت و راهنمایی بالینی در سه مرحله به شرح زیر انجام می شود:

الف - پیش از مشاهده

ب - مشاهده

ج - پس از مشاهده

الف - مرحله پیش از مشاهده:

در این مرحله معلم و راهنمای آموزشی در جلسه ای در باره موارد ذیل تصمیماتی اتخاذ می کنند :

❖ هدف مشاهده

❖ روش و نحوه مشاهده

❖ زمان مشاهده

❖ تعیین زمان تشکیل جلسه پس از مشاهده .

موارد مذکور قبل از مشاهده کلاسی انجام می گیرد؛ بدین طریق هم برای راهنمای آموزشی وهم برای معلم کاملاً روشن خواهد شد که هر کدام در مرحله مشاهده باید چه فعالیت‌هایی را انجام دهند و این مراحل شامل موارد زیر است :

۱- برقراری ارتباط بین راهنمای آموزشی و معلم است یعنی معلم در برنامه های مشاهده بالینی شرکت داده شود و با از بین بردن تشویش واضطراب معلم از جریان مشاهده توسط راهنمای آموزشی ،طرفین برای ادامه کار آماده می شوند .

۲- برنامه ریزی درسی است که باید با همکاری معلم و راهنمای آموزشی انجام گیرد . یعنی با توجه به محتوای واحد درسی که می خواهد تدریس صورت پذیرد طرح درس آن مشخص گردد و در آن اهداف کاری معلم و دانش آموز مشخص شده و روش ها و فنون تدریس و زمان بندی آنها و ارزشیابی دانش آموزان مشخص می گردد .

۳- برنامه ریزی برای مرحله بعدی که مشاهده است و در این مرحله باید هدف‌های مشاهده نحوه جمع آوری اطلاعات و تعیین زمان یا وقت برای مشاهده کلاس درس مشخص شود .

ب- مرحله مشاهده:

در این مرحله راهنمای آموزشی بر اساس برنامه ریزهای انجام شده و توافق های به عمل آمده با معلم به مشاهده و ثبت رویدادهای کلاسی می پردازد و عملکرد معلم را به دقت زیر نظر می گیرد. این مرحله ، مرحله مشاهده کلاس درس به وسیله راهنمای آموزشی است . راهنمای آموزشی باید، مشاهده کلاسی را با استفاده از نمونه برگ ارزیابی (صفحه ۷) تکمیل نماید .

ج - مرحله پس از مشاهده :

در این مرحله، راهنمای آموزشی مشاهدات خود را مورد بررسی و باز نگری قرار می دهد و اطلاعات جمع آوری شده را تجزیه و تحلیل می کند .

راهنمای آموزشی ، علاوه بر (نمونه برگ ارزیابی صفحه ۷) باید بتواند اطلاعات متنوع و وسیعی را که ثبت کرده است تفسیر و نتایج آن را استخراج کند و سپس بر اساس نتایج مشاهدات خود و ویژگیهای رفتاری معلم برای اتخاذ واره‌ها و روشهای مطلوب در راستای کیفیت بخشی به فرآیند یاددهی-یادگیری کلاس درس تصمیم گیری نماید.

این مرحله شامل ۴ برنامه است :

۱ - درگام اول ، معلم و راهنمای آموزشی اطلاعاتی را که راهنمای آموزشی در مرحله مشاهده جمع آوری و ثبت کرده است تحلیل و تفسیر می کنند .

۲ - گام دوم مرحله نشست و گفتگو با معلم است که : در این مرحله بحث و گفتگو و تحلیل سازنده از فرایند یادگیری و عملکرد کلاس بین راهنمای آموزشی و معلم شروع و راهنما به شکل های مختلف نوشتاری - ترسیمی یا تصویری - تفسیرهای مفید و موثری از عملکرد کلاسی به عمل می آورد .

۳ - گام سوم تجدید نظر در برنامه ریزی است که : هر دو تعیین می کنند که چه تغییراتی باید در روش تدریس معلم ایجاد گردد و چه رفتارهایی باید عوض شود یا تقویت گردد یا حذف شود و در نهایت برنامه ریزی مجدد انجام می گیرد که هدف از آن تعیین و جایگزینی رفتارهای موثر به جای رفتارهای کم اثر یا بی نتیجه و تقویت رفتارهایی است که به کسب عملکرد اثر بخش منجر می شود .

۴ - پس از مطرح شدن تحلیل ها و جوه اشتراک و افتراق نظرهای آنان مشخص و در مورد آن تصمیم گیری می شود .

۵ - برخی ویژگی های راهنمای آموزشی یا ناظر ایده آل:

- ✓ روحیه راز داری داشته باشد و به معلمان احساس آرامش دهد.
- ✓ پیش داوری نکند و روشنفکر باشد و از ایده های جدید معلم حمایت کند.
- ✓ اطمینان بخش باشد و از محتوای دانش تعلیم و تربیت و مهارت های نظارتی آگاه بود و احترام معلم را به عنوان یک فرد حرفه ای حفظ کند.
- ✓ مهارت های مفید ارتباطی مثل گوش دادن فعال حساسیت و تدبیر را به کار برد.
- ✓ با الگوسازی یک نگرش مثبت ، اشتیاق به تدریس و تفکر و تامل در رفتار های فردی نمونه های خوبی ارائه دهد.

۶ - نمونه برگ ارزیابی از طرح نظارت و راهنمایی بالینی

موضوع درس مورد بازدید:

رشته تدریس:

نام و نام خانوادگی دبیر:

تاریخ بازدید:

تعداد دانش آموزان:

پایه تحصیلی:

تلفن مدرسه:

نام مدرسه:

ردیف	عوامل عملکردی					
	۱ ضعیف	۲ متوسط	۳ خوب	۴ بسیار خوب		
۱					روشن بودن اهداف در طرح درس	ذکر مصادیقی از شایستگی ها (تفکر، ایمان، علم، عمل، اخلاق و...) متناسب با انتظارات درس
۲					تدارک فرصت‌های آموزش تربیتی	پیش بینی موقعیت های واقعی، شبیه سازی شده و... برای درس بهره گیری از فناوری های آموزش نوین
						بهره گیری از محیط متنوع یادگیری
۳					ارزشیابی تشخیصی	روشن بودن مصادیقی از پیش دانسته هادر طرح درس
						بهره گیری از روش های متنوع در ارزشیابی با توجه به شرایط ضروری
۴					راهبردهای یاددهی و یادگیری)	فعال سازی تفکر، پژوهش، دست ورزی، فعالیت و... تعامل، گفتگو، همیاری و...
					راهبردهای اکتشافی و تعاملی در فرایند)	زمینه سازی جهت تلفیق مفاهیم با موقعیت های اجتماعی، طبیعی و فرهنگی
						ارائه گزارش دانش آموزان، مفهوم سازی و تولید دانش
						جمع بندی -+پ و توضیحات تکمیلی
۵					راهبردهای ارزشیابی فرایندی و پایانی مناسب	راهبردهای ارزشیابی فرآیندی (مشاهده - خودارزیابی و...) در فرایند تدریس
						راهبردهای ارزشیابی سنجه محور با تاکید بر سنجش مفهومی و عملکردی
۶					تکالیف و فعالیت های خارج از کلاس	تکالیف تمرینی
						تکالیف پژوهشی و تمرینی
۷					جمع کل امتیازات هر ستون	
					جمع کل امتیازات	

نام و نام خانوادگی مدیر مدرسه

نام و نام خانوادگی راهنمای آموزشی

امضاء

امضاء

۷- سطوح نظارت و راهنمایی بالینی :

روش ها و رفتارهای که راهنمای آموزشی در مشاهده کلاسی برای اصلاح فرآیند یادگیری یا موضوع مشخص شده استفاده می کنندمی تواند در چهار سطح انجام شودکه عبارتند از :

- ۱- روش کنترل دستوری
- ۲- روش اطلاعاتی دستوری
- ۳- روش تشریک مساعی
- ۴- روش غیر دستوری

۱- روش کنترل دستوری :

از روش کنترل دستوری وقتی می توان استفاده کرد که معلمان در سطوح رشدی بسیار پایینی عمل می کنند . در اجرای تصمیمات اتخاذ شده هیچ گونه دخالتی ندارند .نسبت به حل مساله تعهدی ندارند . (برای معلمانی که عملکرد قابل قبولی ندارند.) بنابراین در این روش راهنمای آموزشی تا حد بسیاری از اختیاراتش استفاده کرده ومعلم را متقاعد می سازد که برای بهبود فرایند یاددهی ویادگیری باید چه فعالیت های را انجام دهد .

مراحل کنترل دستوری راهنمای آموزشی :

- الف) تشخیص و بیان مشکل: به عبارت دیگر ,او بر اساس اطلاعات و شواهد جمع آوری شده به معلم می گوید که مشکل یا نیاز او چیست .
- ب) مشخص کردن مشکل معلم با کمک خودش .
- ج) شنیدن نظرهای معلم .
- د) حل مساله : راهنمای آموزشی باید بتواند مشکل معلم را به طور انتزاعی تجزیه و تحلیل کند و راه حل‌های گوناگون را بررسی و بهترین راه حل عملی ممکن را انتخاب نماید .بهترین راه حل باید مطابق با نیاز معلم باشد.
- ه) هدایت معلم .
- و) بررسی واکنش معلم . راهنمای آموزشی باید از واکنشهای معلم نسبت به طرحی که قرار است اجرا شود آگاه باشد و لوازم مورد نیاز او را برای اجرای طرح در اختیارش بگذارد .
- ز) جزء کردن فعلیتهایی که معلم باید انجام دهد .

ح) بررسی و پیگیری پیشرفت طرح .

۲- روش اطلاعاتی دستوری:

در واقع این روش برای معلمان کم تجربه استفاده می شود . به عبارت دیگر زمانی که معلم دانش لازم را در مورد موضوعی ندارد و در مورد آنچه باید انجام دهد دچار تردید است.

در این روش راهنما یک منبع اطلاعاتی فرض شده و راه حل‌های مختلف عملی را به معلم پیشنهاد کرده و آنان از میان راه حل‌ها یکی را انتخاب می کنند . یعنی راهنمای آموزشی بر اساس مشاهدات خود از عملکرد کلاسی اهدافی را برای معلم تعیین می کند و معلم را در جهت فعالیت های که برای رسیدن به این اهداف تاثیر دارند هدایت می نماید . نوع ، نحوه و زمان انجام دادن فعالیت های معلم را راهنمای آموزشی تعیین می کند .

در روش اطلاعاتی دستوری راهنمای آموزشی می تواند مراحل ذیل را در کار با معلم رعایت نماید:

الف) شناسایی و تعیین هدف .

ب) توضیح خواستن از معلم برای روشن شدن هدف .

ج) درک نظر معلم .

د) حل مشکل .

ه) هدایت.

و) درخواست از معلم برای گرفتن اطلاعات در مورد راه حل‌ها .

ز) درخواست از معلم برای انتخاب راه حل‌ها .

ح) انتخاب راه حل نهایی .

ط) جزء جزء کردن اقداماتی که باید انجام شود .

ی) بررسی نهایی برنامه عملیاتی .

۲- روش تشریح مساعی :

در زمانی که معلم در سطوح رشدی متوسطی در تدریس عمل می کند کاربرد دارد . در این روش معلم و راهنما هر دو بطور یکسانی در موضوع یا مسأله مورد نظر تخصص دارند . هر دو در اجرای تصمیم دخالت دارند و باید در قبال نتایج پاسخگو باشند (احصاء راه حل های مشترک)

راهنمای آموزشی در این روش شکل و مساله را بطور مشترک و با همکاری متقابل با معلم حل می نماید .
اساس و پایه این نوع نظارت ، تشریح مساعی بین راهنمای آموزشی و معلم است .
آن دو بر اساس درک متقابل از موضوع یا مساله ی معینی در مورد راه حلی واحد توافق می کنند.

جلسه گفتگو بین راهنمای آموزشی و معلم با بیان درک هر یک از طرفین از مشکل شروع می شود و در نهایت با توافق متقابل در باره طرح یا برنامه نهایی خاتمه می پذیرد .

در این روش راهنمای آموزشی می تواند مراحل ذیل را در کار با معلم رعایت کند :

- الف) مشخص کردن مشکل از دید معلم .
- ب) سعی در درک دیدگاه ها و ادراکات معلم .
- ج) تصدیق ادراک معلم از مساله .
- د) ارائه نظر راهنمای آموزشی در مورد مشکل .
- هـ) تصریح و تایید درک معلم در مورد ادراک راهنمای آموزشی از مساله .
- و) حل مساله .
- ز) تشویق به پذیرش تعارض در نظرها و عقاید یکدیگر .
- ح) یافتن راه حل قابل قبول .
- ط) توافق در مورد جزئیات برنامه .

۴- روش غیر دستوری:

این روش برای معلمان خودراهنبرکه بطور مستقل می توانند تصمیم گیری کنند کاربرد دارد. به عبارت دیگر وقتی که معلم در سطوح بالایی از رشد حرفه ای عمل می کند و دانش و تخصص معلم در مورد موضوع از دانش و تخصص راهنمای آموزشی بیستراست.

نقش راهنما صرفاً کمک کردن به معلم در باره فعالیت ها و عملیاتی است که در صدد انجام دادن آنهاست .
در نظارت و راهنمایی غیر دستوری خود معلم می داند که چه تغییراتی آموزشی ای باید در کارش انجام گیرد و به طور مستقل توانایی فکر کردن و عمل کردن در مورد آنها را دارد .

در روش غیر دستوری راهنمایان آموزشی می توانند مراحل ذیل را در کار با معلمان رعایت نمایند:

- الف) گوش کردن و توجه به اظهارات مقدماتی معلم .
- ب) انتقال درک راهنمای آموزشی از مساله مقدماتی مطرح شده .

- ج) تحقیق برای شناخت بیشتر مشکل یا کسب اطلاعات بیشتر در مورد آن .
- د) تشویق معلم به بازگو کردن مشکلات (شناخت مشکلات واقعی معلم).
- هـ) تفسیر پیوسته از درک پیام معلم . راهنمای آموزشی باید در خلال بحث و گفتگو به طور پیوسته درک خود از مطالب معلم را ارزیابی کند .
- و) حل مساله .
- ز) بررسی نتایج اقدامات گوناگون به وسیله معلم .
- ح) تعهد معلم نسبت به اجرای تصمیم .
- ط) تعیین زمان و معیار برای عمل یا اقدام مورد نظر به وسیله معلم .
- ظ) بازگویی برنامه معلم به وسیله راهنمای آموزشی .

تعداد دفعات حضور ناظر در کلاس درس

اگرچه نظارت و راهنمایی معلم یک امر فرایندی است که با برنامه و ابزارهای مشخص صورت می پذیرد اما تعیین میزان و تعداد دفعات حضور ناظر در کلاس درس معلم در طول سال تحصیلی جهت جلوگیری از اختلال در کار معلم در فرایند تدریس و افزایش اثر بخشی این برنامه ضروری و اجتناب ناپذیر است پیشنهاد می شود حداقل ۲ بار و حداکثر ۳ بار در طول سال تحصیلی از کلاس درس معلم کلاس هایی که از قبل مشخص و به اطلاع مدارس رسیده است با برنامه ی قبلی بازدید نمایند لازم به ذکر است چنانچه در صفحات قبل اشاره شد انجام هر مرحله نظارت و راهنمایی شامل ۳ گام پیش مشاهده - مشاهده - و پس مشاهده است .

۸ - منابع :

- ۱- بهرنگی، محمدرضا، نظارت و راهنمایی تعلیماتی ناشر: کمال تربیت- ۱۳۷۶
- ۲- عبداللهی، بیژن ، نظارت آموزشی و ارزشیابی عملکرد معلم نظریه و عمل - ناشر: آثار معاصر- ۱۳۸۸
- ۳- نیکنامی، مصطفی ، نظارت و راهنمایی آموزشی- ناشر: سمت- ۱۳۹۱